

kan niet helpen, omdat ze hem geen hulp vraagt. Ze verstaat Gods spreken nog niet, heeft nog geen „ja“ leeren zeggen op Zijn bestel.

Tot eens, na een wandeling in de wijde natuur, die haar heerlijkheid stralen doet in Stieneke's donkere ziel, het licht komt. Vader had haar gezegd, dat „Gods spreken altijd is antwoord geven voor degenen, die Hem kennen“ en dat woord is haar de handreiking geworden om op te staan uit haar verdriet. En 's avonds kan ze zich uitspreken, sterk in de kracht van haar „ja“ dat ze tot God heeft gesproken, in de aanvaarding van Zijn wil.

„Het moeilijke lag daarin, dat iedereen me „Moeder Stieneke“ noemde... Het sprak zoo vanzelf, dat ik eens moeder Stieneke zou zijn. Tot ik opeens merkte, dat die vanzelfsheid, waarmee iedereen „moeder Stieneke“ zei, de oorzaak was, dat niemand mij ooit jong zag, zooals andere meisjes, en niemand ooit vermoedde, dat het verlangen juist zoo sterk in mij was. Het heeft me zoo vreeselijk verbitterd. Wat wezenlijk goed in me was, leek mijn ongeluk te zijn. Ik heb het innerlijk weggestolen, ik ging haten, ik benijdde Ella...“ Ze noemen het gebrek aan altruïsme, als je zoo graag een kindje zou willen hebben, heelmaal voor je zelf... maar ik geloof het niet...”

En dan antwoordt vader. Wat hij zegt is dat, wat Wilma haar lezers (vooral lezeressen) zeggen wil en, omdat het de sententie is van dit mooie boek, schrijf ik die passage hier over.

„het is ook geen egoïsme, Stieneke. Ieder mensch is een apart wonder van God en heeft behoefte aan het heel eigene, aan dat wat geen ander heeft en dat het dit is, waar zij naar verlangt, dat is het aller-natuurlijkste, want ieder meisje, onverschillig of ze trouwt of alleen blijft, moet groeien tot „moeder“. De wereld heeft een verschrikkelijke behoefte aan vrouwen, die „moeders“ zijn; wij mannen hebben daar zoo veel behoefte aan, om goed te blijven... Ook de getrouwde vrouw, Stieneke, en je begrijpt wel, dat het er dan niets toe doet of ze kinderen heeft ja, dan neen, moet rijpen tot moeder; want zoo alleen kan ze een wezenlijk steun worden voor haar man. Ik zie de jonge meisjes, de jonge vrouwen soms aan, die op een kantoor werken of studeeren; een groot percent van hen trouwt niet. Maar ik denk dan altijd: „Als jullie 't wisten, dat met al je wezenlijk belangrijk werk in het maatschappelijk leven, toch de allerdiepste arbeid, waarop al het wenschen en willen zich concentreeren moet, deze is, dat je dit allerreuzige gevoel, deze moeder-gedachte voor de menschen laat rijpen tot volle schoonheid! Dan kunnen jullie ook nooit iets inboeten van de fijnheid, die bij het innerlijkste wezen van de vrouw behoort, waaruit voor den man de krachten ontspringen voor het leven...”

In het verdere verhaal blijkt dan, hoe alle beletselen voor de vlucht naar boven zijn verdwenen bij Stieneke, hoe alle, het uitzicht benemende duisternissen zijn opgeklaard en hoe in de rijke ontplooiing van arbeidskracht ten bate van anderen, de kinderen van een ongelukkige vrouw, behoeftigen uit haar vaders wijk, het moederschap tot zijn vollen, zegenrijken wasdom komt. En in zijn heerlijksten glans straalt het aan 't slot van 't boek, als Stieneke een zieken student, wiens heele ziel hangt aan zijn vroeg-gestorven moeder, verpleegt en zijn laatste levensdagen met de warmte van het moederschap verkwikt.

Zoo is de inhoud van dit nieuwe boek van Wilma, zuiver en van ongemeene kracht. Dat is het getuigenis, dat de „moderne“ jonge vrouw behoeft, dat is het positieve, dat te midden van al de excessen

in de levensopenbaringen van het jonge meisje, zooals ze ook in de romans tot uiting komen, het lichtende spoor wijst naar een betere toekomst, dat is de schoone illustratie van het kostelijke woord, dat Mevr. Ima Boudier-Bakker schreef in haar boekje „De moderne vrouw en haar toekomst“... „Het is de geest der moeders, die de wereld maakt“.

We zijn Wilma voor dezen rijken roman dankbaar. Het is een verheuging, dat onder alles wat in de tegenwoordige romanliteratuur over deze zaak wordt gezegd, dit klare, zuivere, door werkelijk begrip gedragen getuigenis door de christelijke kunst wordt gegeven. Een Schrijfster als Wilma, met haar fijne dictie en haar diep-indringende woordkracht, met haar door levenservaring gerijpt inzicht vooral, was juist de persoon, die deze dingen zeggen kon en zoo zeggen kon. Dat ze in dezen haar roeping, haar kunstenaarsroeping, heeft verstaan, is een reden tot dankbaarheid. Want niet slechts de christelijke kunst, ook het christelijk leven zal van dit schoone boek de vruchten kunnen plukken.

Ik ga nu voorbij, wat, door het verhaal heen, door de Schrijfster wordt gezegd: over de voorlichting van het kind ten aanzien van het geboortewonder, over de plaats der moeder in haar gezin, over de vraag of een jonge man de wapenen moet opnemen als de overheid dat vordert (een quaestie, die m.i. naast de lijn van dit boek loopt en ook door de Schrijfster disputabel wordt beantwoord) enz. Ik ga ook niet in, op wat ik zou willen noemen „de Wilma-effecten“ in dezen roman, het wazig-geheimzinnige van de student-figuur van het slot, het trieste van het zelfmoordverhaal in de geschiedenis van den generaal-leiden boekhouder, e.d. Alle belangstelling der lezers wil ik concentreren op de groote hoofdzaak: de prachtige teekening van den rijkdom van het moederschap, ook, of beter juist daar, waar het schijnbaar de gelegenheid tot ontplooiing mist.

De bijdrage, die de christelijke kunst met dit boek geeft aan de romanliteratuur van dezen tijd, over een vraagstuk, dat in het brandpunt der belangstelling staat, is voortreffelijk en kan met de beste proeven daarvan een vergelijking doorstaan.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

„Een Drievoudig Verbond“

In een van de laatste nummers van haar „Educational Supplement“ besprak de „Times“ de noodzakelijkheid van een nieuw „Drievoudig Verbond“, daarmee doelende op de samenwerking van ouders, onderwijzers en zakenmensen. Ieder van deze drie categorieën is toch ten zeerste betrokken bij de opvoeding der kinderen. De eersten zien zich belast met de huiselijke opvoeding, de tweeden met de schoolopvoeding, de derden hebben belang bij de beroepsopvoeding. Dat de ouders en de beroepsmensen hierbij vaak onbewust handelen, althans niet opzettelijk en ook vaak niet volgens een plan te werk gaan, doet hier nu minder ter zake. De noodzakelijkheid wordt dan betoogd, dat er meerdere eenheid en betere samenwerking tusschen de drie bedoelde groepen van opvoeders zou moeten komen.

Practisch is er op dit oogenblik heel weinig

Gereformeerden medebracht; hij zou Utrecht in de macht der Franschen zien en het aanschouwen dat de Roomsche eeredienst in de Domkerk werd hersteld. Maar hij zou ook nog de redding van ons vaderland uit 's vijands overmacht beleven, zelf nog in den Dom prediken en door de verheffing van Oranje betere tijden voor het Calvinistisch volk zien aanlichten. Heeft hij, naar zijn eigen zeggen, zelf steeds voor oogen gehad de spreuk van den Vader des Vaderlands „Saevis tranquillitas in undis“ — rustig temidden der woedende baren, — evenzeer is op hem toepasselijk de leuze van Oranje's vriend Marnix van Sint Aldegonde: Repos ailleurs, — de rust elders, — want hij heeft den strijd gevoerd voor de eere Gods, totdat eindelijk de pen aan zijne bevende vingers zou ontslippen. En toen mocht hij, met het oude kerklied van Bernard van Clairvaux op de lippen:

Desidero te milies
Mi Jesu, quando venies? ¹⁾

om Gods wille getroost, rustig het einde van zijn aardse loopbaan tegemoet zien.

Op Donderdag den 21sten Augustus 1634 hield Voetius in het groot auditorium zijne inaugureele oratie de pietate cum scientia conjungenda, waarin hij uiteenzette dat de beoefening der wetenschap gepaard moet gaan met de vroeze Gods, zoowel bij theologen als bij de studeerenden in andere faculteiten. Het mag verwondering wekken, dat het tot onze twintigste eeuw heeft moeten duren eer deze inderdaad schoone rede uit het oorspronkelijk Latijn in het Hollandsch werd overgebracht. In 1902 heeft het Traktaatgenootschap

¹⁾ „K'Verlang naar U duizendwerf, mijn Jezus, wanneer zult Gij komen?“

samenwerking. De ouders weten heel weinig van wat er in de school gebeurt en hebben daar geen invloed op; de onderwijzers weten niet, wat er gebeurt in de huizen, behalve in hun eigen en die zijn, uit den aard der zaak, verschillend van de andere gezinnen; de zakenmensen weten niet, wat er gebeurt in de scholen en in de huizen, alweer met uitzondering van hun eigen gezinnen, en daar zien heel wat zakenmensen ook nog maar bitter weinig van.

De gevolgen van zulk een staat van zaken zijn alles behalve bevredigend. Er is zoodoende vaak weinig samenwerking; niet zelden is verwijdering en vijandschap het gevolg. De ouders zijn ontevreden op den onderwijzer, de onderwijzer smaadt op het gezin en de zakenman, die van het door ouders en onderwijzers bewerkte kind een bruikbaar mensch moet maken, veroordeelt kortweg beiden, maar heeft toch zijn scherpste woorden klaar voor den onderwijzer. Die heeft van onderwijzen zijn beroep gemaakt en moet dus zorgen op de hoogte met de eischen van zijn tijd te zijn; de ouders gelden dan meer voor amateurs op het gebied der opvoeding. Het kind heeft thuis wat geleerd, heeft in school wat gehoord, maar verschijnt straks op den drempel van kantoor, winkel of werkplaats, zonder de noodige kennis van dingen, die het wel had moeten weten, alleen door gemis aan samenwerking tusschen huis en school.

In vele gezinnen wordt nog wel eens een poging gedaan, om met de school samen te werken. Men vraagt de kinderen, wat ze op school leeren, maar dat werk is zoo veel anders dan wat de ouders zelf op school geleerd hebben en de methode van werken verschilt zoozeer, dat er al heel gauw van dat onderzoek wordt afgezien. Menig vader kan zijn kinderen niet helpen aan de sommen, die er voor de school moeten worden gemaakt. En waar de meester in vaders en moeders dagen allen nadruk op lei en wat de kinderen naar het oordeel der ouders ook heel goed moeten weten, och, daar geeft de meester nu niet zoo veel om. Heel wat misverstand komt daaruit voort.

En nu komt straks de man, die de jongens in het vak moet inleiden, de ellende nog vermeerderen. Die vindt ook, dat ze op school een hoop dingen leeren, waar ze niets aan hebben en dat ze voor praktisch werk ongeschikt zijn. De school weigert aan den eisch van dat praktisch werk te voldoen, omdat ze onmogelijk aan de eischen van het groot aantal bedrijven kan voldoen niet alleen, maar ook, omdat ze meer met de algemeene vorming van het kind belast is en daarmee ook al de handen vol heeft.

Zoo staan dan de drie partijen tamelijk vijandig tegenover elkaar. Ouders en zakenmensen klagen over gemis aan praktisch onderwijs in de school en de school argumenteert met haar „algemeene en zedelijke vorming“, wat dan vooral de zakenmensen tamelijk koud laat.

Daar moet in zulk een stand van zaken, in het belang van het kind, verbetering gebracht worden. Vandaar de roep om een „Drievoudig Verbond“. Ouders, onderwijzers en zakenmensen moeten elkander leeren verstaan, moeten samenwerken, moeten met elkander vergaderen en elkaar heel duidelijk zeggen, wat ze van elkaar verwachten. In Londen zijn de onderwijzers en de zakenmensen al begonnen met bij elkander te komen en samen te spreken.

In bovenstaande schets is wel wat, dat ook ons

„Filippus“ eene door wijlen ds J. Westerhuis bewerkte vertaling ervan uitgegeven onder den titel: De Godsvrucht, vereischte tot de wetenschap. Het kleine boekje is nog in onzen tijd de lezing overwaard.

Godurende drie jaren is Voetius de eenige hoogleraar in de godgeleerdheid en de oostersche talen aan de Utrechtsche school geweest. Hij had toen acht jaren per week college te geven, in de exegese van het Oude en van het Nieuwe Testament en in de dogmatiek. Om de predikanten in de gelegenheid te stellen enkele van deze colleges te volgen, verzette de Kerkeraad zelfs zijne vergaderingen. Verder gaf hij verschillende privaat-colleges voor meergevorderden, waar in hoofdzaak de praktische theologie werd behandeld. En voorts werd de Zaterdag bestemd voor het houden van disputationen over allerlei verschilpunten met niet-Gereformeerden, waarbij een der studenten, onder leiding en zoo noodig met behulp van den Professor, een aantal stellingen had te verdedigen. Tegen den 13den September werd het eerste dispuut uitgeschreven, en daarbij kwam Voetius met niet minder dan 23 stellingen voor den dag, waarin hij de Gereformeerde religie tegen Roomsche en Remonstrantsche aanvallen wenschte te verdedigen; daaraan was nog een aantal andere toegevoegd, bijna aan elk gebied der theologie ontleend. De redentwist moest duren van 10—12 en van 2—4 ure, en de student David van Bostel, afkomstig uit Heusden en daar door Voetius onderwezen, trad als verdediger op. Nadat in de morgenuren van berriende zijde, ter oefening, eenige stellingen waren aangevallen en door Van Bostel verdedigd, zou het bij de hervatting van het debat in den namiddag ernst worden. Een vreemdelling vroeg het woord, die op een tocht van Amsterdam naar Amersfoort het oponthoud, door het pleisteren van den reiswagen te Utrecht

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Olsbertus Voetius

XI. Eerste optreden als Hoogleraar.
Polemiek met de Remonstranten

Voetius was, toen hij het hoogleeraarsambt aan Utrechts Illustre School aanvaardde, vijfenveertig jaar en stond dus op de middaghoogte van het leven. Drieëntwintig jaren van onvermoeiden arbeid als Diaenaar des Woords lagen achter hem, tweëndertig jaren waren nog voor hem weggelegd, waarin hij zich aan de wetenschappelijke beoefening der Godgeleerdheid en aan de vorming der academische jongelingschap zou hebben te wijden. Hij zou deze levensstak hebben te vervullen als de teruggekeerde uit Juda's ballingschap in de dagen van Nehemia, die den muur van Jeruzalem bouwden, in de eene hand den troffel, in de andere het wapen. Geheel zijn volgend leven zou hij hebben te strijden. Dien strijd zou hij voeren tegen de Remonstranten, tegen Rome, tegen Cartesius en diens aanhangers, tegen Coccejus en diens volgelingen, tegen de Labadisten, tegen dissenteerende collega's en libertijnschgezinde magistraten. Voortdurend zou hij op de bres staan in den kamp voor een nauwgezet Christelijk leven tegen wereldlijk-vormigheid en allerlei afval. Zooals de apostel Paulus zich zelven heeft geteekend in 2. Cor. 6: 3—10, zoo zien wij ook Voetius, strijdende „in de kracht Gods, door de wapenen der gerechtigheid aan de rechter- en aan de linkerzijde, door eer en oneer, door kwaad gerucht en goed gerucht“. Vele teleurstellingen zou het leven hem brengen: rijk-begaafde zonen zou hij zien sterven, vrienden in tegenstanders zien verkeeren; hij zou ervaren hoe de Wittiaansche „vrijheid“ in het eerste stadhouderlooze tijdvak de stelselmatige achteruitzetting der

wat te
meen
de Eng
scholen
ledenv
ren, or
werk.
met de
Wat is
ding h
schapp
Onge
school
dringer
vallen
voor
in hee
gen vo
versch
worden
wij bli
aan de
weer d
Gr.

De F
heden“
zeer la
in de k
ken —
de gem
trant g
geving
treert
is het
gedacht
wat De
telijk
bewater
de hieb
Ds Meij

Ma
mand
Toen
trouw
niet v
Hoe
thans
overtu
Die
lyk de
alles
zijn o
Het
deze
Wie
schree
Modi
boek v
liste
het
Wat
uit Lu
heeft
king s
som, d
heeft
ziekte

veroorz
een der
niet; Vo
een Dui
Samuel
grooten
van Am
den R
gegend,
bij de R
Hij kwa
beweerd
mijnen
tot alle
allerheil
gehoorza
borgsche
den wor
ongerijm
den inhe
durende
scheid,
hij afwe
en soms
leveled
gewekt;
zijn“, on
Duker te
langdurig
grooten
Reeds
in briefv
een Gen
den heke
grooten
besloot
lingen n
aankond
merking

weinig van
daar geen
iet, wat er
igen en die
end van de
weten niet,
de huizen,
n gezinnen,
en ook nog

zaken zijn
loende vaak
verwijdering
zijn onte-
nizer smalt
in liet door
een bruik-
selt kortweg
te woorden
van onder-
dus zorgen
tijd te zijn;
ers op het
thuis wat
maar ver-
toor, winkel
van dingen,
door gemis
school.

een poging
werken. Men
leeren, maar
ouders zelf
de van wer-
aauw van dat
ler kan zijn
die er voor
En waar de
allen nadruk
oordeel der
och, daar
n. Heel wat

jongens in
og vermeer-
el een hoop
bhen en dat
n. De school
sch werk te
eischen van
oen niet al-
le algemeene
daarmee ook

melijk vian-
kenmenschen
erwijs in de
t haar „alge-
m vooral de

zaken, in het
acht worden,
ig Verbond”
ehen moeten
amenwerken,
elkaar heel
verwachten.
e zakenmen-
te komen en

dat ook ons

esterhuis be-
ler den titel:
de weten-
ouzen tijd de

eenige hoog-
stersche talen
Hij had toen
in de exegese
tament en in
de gelegen-
tes te volgen,
vergaderingen,
colleges voor
de practische
veerd de Zaler-
disputen over
reformeerd,
iding en zoo
er, een aantal
den 13den
uitgeschreven,
inder dan 23
Gereformeer-
nonstrantsche
daaraan was
bijn aan elk
entwist moest
en de student
eden en daar
verdediger op
nde zijde, ter
ingevallen en
de hervatting
erust worden.
2 op een tocht
st oponthoud,
en te Utrecht

wat te zeggen heeft, hier in Nederland. In 't algemeen staan onze ouders dichter bij de school dan de Engelsche. Dat hebben we met onze bijzondere scholen gewonnen. Onze ouderavonden, onze ledenvergaderingen, de bezoeken van onze besturen, onze publieke lessen doen in dit opzicht goed werk. De nauwe relatie, waarin vele ouderwijzers met de ouders leven, is hier ook van veel belang. Wat dit een oogenpunt van de godsdienstige opvoeding hier een nood werd, zal ook voor de maatschappelijke vorming van groot belang blijken.

Ongetwijfeld moet ook het bedrijf meer in het schoolleven te zeggen krijgen. De beroepskantoren dringen de school wel in de goede richting. Aanvullende cursussen kunnen bovendien het noodige voor de verschillende bedrijven doen. Want, hierin heeft ook weer de school gelijk, zij moet zorgen voor een algemeene basis, waarop in de zeer verschillende levensroeping van de kinderen kan worden voortgebouwd. Mij dunkt, hoe meer nadruk wij blijven leggen op onze oude leus, dat de school aan de ouders hoort, hoe dichter de school ook weer de eischen van het zakenleven nadert.

Gr.

G. MEIMA.

PERS-SCHOUW.

„Moeilijkheden”

De F. C. Meijster spreekt over enkele „moeilijkheden”, die in het kerstverhaal van Lucas 2 reeds zeer lang bestonden. Over het algemeen wordt daar in de kerstprediking weinig aandacht aan geschonken — gelukkig, — want op het kerstfeest heeft de gemeente niet veel aan het in apologetischen trant gegeven bewijs, dat Lucas 2 zuivere berichtgeving schenkt, omdat alle aandacht zich concentreert op den inhoud van het verhaal zelf. Toch is het goed, af en toe ook over deze dingen onze gedachten te laten gaan. En daarom moge hier wat De Meijster over dit onderwerp zegt, gedeeltelijk een plaats vinden. Na herinnering aan de bewering, die indertijd opgeld deed, dat Lucas 2 de historie niet zuiver kon vermelden hebben, zegt De Meijster (in „de Geref. Kb. v. R'dam”):

Maar nu zijn we een kwarteeuw verder, en wat niemand verwacht had is geschied.

Toen werd over Lucas gesmaakt als over een onbetrouwbare historieschrijver, die zijn doktersmes maar niet voor de pen had moeten ruilen.

Hoe oppervlakkig dat oordeel was blijkt nu. Want thans zijn de geleerden precies tot de tegenovergestelde overtuiging gekomen.

Die Lucas — zoo heet het tegenwoordig — is eigenlijk de beste historieschrijver der oudheid. Wat heeft hij alles tot in de puntjes uitgezocht en nagespeurd! Al zijn opgaven zijn voor controle vatbaar.

Het zou verleidelijk zijn hierop dieper in te gaan, en deze bewering met tal van bijzonderheden te staven. Wie er meer van weten wil kan raadplegen het vlot geschreven werk van Prof. van Veldhuizen, Lucas de Medicijnmeester, en het zoo juist verschenen boek van Prof. Dr. M. van Rhijn, De Evangelisten Marcus en Lucas in het licht van het nieuwere onderzoek.

Wat blijkt nu ten opzichte van de beschrijving uit Lucas? Prof. van Rhijn, die speciale studie gemaakt heeft van de opgravingen, voor zoover deze in betrekking staan tot het Nieuwe Testament, komt tot de slotsom, dat het nieuwe onderzoek een onverwacht einde heeft gemaakt aan den twijfel der geleerden ten opzichte van Lucas 2; enz.

veroorzaakt, wenschte te gebruiken om zich tegen een der stellingen te keeren. Hij noemde zijn naam niet; Voetius herkende hem niet en hield hem voor een Duitschen meicus, doch later bleek dat het Samuel Naeranus was, de schoonzoon van den grooten Franciscus Junius, die in 1619 als predikant van Amersfoort was afgezet, doch sinds 1632, nu den Remonstranten weer meer vrijheid werd gegund, opnieuw als predikant te Amersfoort, thans bij de Remonstrantsche gemeente, was opgetreden. Hij kwam in verzet tegen de stelling, waarin werd beweerd, dat de uitdrukkingen „geneigd God en mijnen naaste te haten”, in vraag 5, „nog steeds tot alle boosheid geneigd”, in vraag 60, en „de allerheiligsten hebben maar een klein beginsel van gehoorzaamheid”, in vraag 114 van den Heidelbergschen Catechismus, op geen betere wijze konden worden gezegd, en dat de bezwaren daartegen ongerijmd waren. Zoowel tegen den vorm als tegen den inhoud dezer stelling kwam hij op, sprak gedurende anderhalf uur en nam toen haastig afscheid. Door de wijze van zijn optreden, waarbij hij afweek van de gewone scholastieke vormen en soms zoo schreeuwde, dat hij den indruk maakte te veel te hebben gedronken, had hij bij velen ergernis gewekt; doch deze schermutseling „bleek te zijn”, om het met de woorden van Voetius' biograaf Duker te zeggen, „het voorpostengevecht van een langdurigen, bij tijd en wile aan weerskanten met groote verbittering gevoerden strijd”.

Reeds drie dagen na het dispuut, verscheen een in briefvorm gesteld pamflet, quasi geschreven door een Gereformeerd theoloog, waarin Voetius over den hekel werd gehaald; en dat nog wel, tot diens groote ergernis, in het Hollandsch! De hoogleeraar besloot daarom op den volgende Zaterdag de stellingen nogmaals te doen verdedigen, terwijl bij de aankondiging daarvan de niet zeer vriendelijke opmerking werd gevoegd, dat eventuele opponenten

Want ten eerste is uit die opgravingen gebleken dat er in de eeuw van Christus inderdaad om de 14 jaar algemeene tellingen in het roomsche rijk hebben plaats gehad.

Men heeft zelfs tal van beschrijvingsformulieren teruggevonden, zoodat we met vrij groote waarschijnlijkheid weten, hoe het formulier dat Jozef te Bethlehem moet hebben ingevuld, er ongeveer zal hebben uitgezien. Hier is zoo'n teruggevonden formulier: „In het jaar zooveel van Keizer zoo en zoo (daarop volgen de titels van den Keizer), schrijf ik N. N., zoon van N. N., oud zooveel jaren, rechte neus, donker haar met een lidteekken op mijn rechter scheenbeen mij in, tegelijk met N. N. mijne vrouw, oud zooveel jaren, enz.” Verder volgt een opgave van het bezit: zooveel schapen, kameelen, ligging van het huis, enz. In de tweede plaats is gebleken dat terugkeer naar het eigen district volstrekt geen onbekende zaak was, maar veeleer roomsche gewoonte. Zoo ging het zelfs in Egypte, waar een roomsche landvoogd in 104 na Christus het volgend edict uitvaardigde, dat ook terug is gevonden: „Daar de tijd voor den census van huis tot huis gekomen is, is het noodig allen, die om de een of andere reden buiten hun districten vertoeven, te gebieden, dat zij naar hun eigen huizen terugkeeren, opdat zij zich aan de gewone orde van den census onderwerpen”. Het behoeft dus volstrekt niet te bevreemden dat Jozef van uit Nazareth naar Bethlehem moest trekken, vanwaar hij en Maria afkomstig waren. Ook het: met Maria komt nu in nieuw licht te staan.

Het derde bezwaar gold Cyrenius, die destijds geen landvoogd zou geweest zijn.

Ook dat vraagpunt is opgelost, en natuurlijk in dien zin dat de H. S. waarheid sprak, en de „geleerden” ongelijk hadden.

Bij de opgravingen in het heiligdom van Mém Askanos in Antiochië heeft Ramsay een opschrift gevonden, waaruit bleek dat Cyrenius voor de eerste maal magistraat geweest is tijdens Christus' geboorte en dus wel degelijk gedurende de eerste beschrijving landvoogd over Syrië was.

Wij hebben deze dingen niet noodig om er ons Schriftgeleef op te gronden, want dat rust niet op opgravingen, maar op het zelfgetuigenis der H. Schrift, en het getuigenis des H. Geestes in het hart.

Maar er valt toch wel een verrassend licht uit de oudheid over de Schrift, welke waarheid uit den strijd der wetenschap altijd zegenvierend te voorschijn treedt.

Bezwaardenbond.

Prof. Grosheide spreekt in het „N.-H. Kbl.” over de persberichten, waarin de oprichting van den „Bond van bezwaarden” werd aangekondigd. De hoogleeraar zegt:

Het zijn broeders en zusters, leden van Gereformeerde Kerken, die bezwaard zijn over de besluiten van de Synode te Assen. Dat kan voorkomen. Dat is althans een zonde.

Maar als deze broeders belijdende leden van een Gereformeerde Kerk zijn, dan staan ze onder een verplichting. En wel om hun bezwaren in den wettigen weg kenbaar te maken. Die wettige weg is niet het vormen van een organisatie. Integendeel, daarmee berooven deze broeders zich niet alleen van te voren van het recht om in hun bezwaren te worden gehoord, maar maken ze zich ook schuldig aan de zonde, die bij hardnekkigheid oorzaak zou kunnen worden van censuur.

Daar is in de Kerk van Christus slechts één organisatie, dat is de Kerkeraad. Al wat er verder is loopt over den Kerkeraad. Geen Kerkeraad zal ooit een organisatie van gemeentelieden kunnen erkennen. En in de tweede plaats.

zich moesten bedienen van betere en meer juiste bewijsgronden, dan de debater van de vorige week had gebruikt! Natuurlijk verscheen er niemand, en gedurende de eerstvolgende maanden werd de strijd enkel gevoerd in Latijnsche verzen, die nu en dan op de deuren der school werden aangeplakt. Doch daarop verscheen naamloos — thans in het Latijn — een Examen accuratum van Voetius' dispuut. Het was geschreven door ds. J. J. Batelier, die in 1618 Kralingen, waar hij predikant was, had verlaten, en thans de Remonstrantsche gemeente in Den Haag diende. De hoogbejaarde leider der Remonstranten, Uytenbogaert, was er hoogenlijk mede ingenomen en schreef niet ongeestig aan Episcopus, dat de auteur den Voet zoo kneep „dat hij niet veel meer zou dansen”. Maar Episcopus vond het wel wat erg vurig. Natuurlijk vatte nu Voetius ook vlam en ontwierp, niettegenstaande zijne vele bezigheden, in drie maanden tijds, een tegenschrift van 354 bladzijden in kwarto! Hij gaf het tot titel: Thersites heautontimorumenos. Thersites wordt in den Ilias van Homerus geteekend als de leelijkste man uit het Grieksche leger van Troje: hij was mank en gebokeld, en bovendien een eerste schreeuwer en lasteraar, die, tot groot vermaak van zijne medestrijders, door Ulysses werd afgeranseld. Heautontimorumenos is de naam van een der blijspelers van den Latijnschen dichter Térentius en beteekent de Zelfkweller. Voetius' titel, die ook vroeger door anderen was gebezigd, wilde dus zeggen: De zichzelfden pijnigende leelijke lasteraar. Was de titel niet vriendelijk, de inhoud was het evenmin. Om een staaltje te noemen: Voetius ergerde zich aan de anonymiteit van zijn tegenstander en schreef in onbespelijk Latijn: „laat zijn bezoedeld gelaat bedekt blijven met het masker van drek, en laat hem gerust zich wentelen in de vuile uitwerpselen van zijn maag, die

Alweer indien de berichten juist zijn, kunnen van den Nationalen Bond van leden van Gereformeerde Kerken, die bezwaard zijn over de uitspraken en besluiten der Buitengewone Generale Synode van Assen 1926 en hierop gegronde kerkelijke beslissingen, ook lid zijn leden van Gereformeerde Kerken van het hersteld kerkverband, d.w.z. Nederlandsche Gereformeerden. Verder werd meegedeeld, dat onder de bestuursleden van den Bond van Bezwaarden meer dan één persoon voorkomt, die tot het laatstgenoemde kerkverband behoort, d.w.z. personen, die of onze Kerken vrijwillig hebben verlaten of uit hun ambt zijn ontsien.

Dat verstaan we niet.

Hoe kunnen leden van een Gereformeerde Kerk in kerkelijke zaken zulk een leiding aanvaarden?

Begrijpen ze niet, dat ze op deze wijze — nog afgedacht zelfs van het feit, dat ze zich organiseren — den weg afsnijden om met de Kerk in het reine te komen?

Men vraagt, wat is de bedoeling? Wenscht men inderdaad binnen de Gereformeerde Kerken te blijven? Wenscht men, dat in den rechten weg de bezwaren worden weggenomen? Of legt men het er op toe om buiten de Gereformeerde Kerken te komen? Inderdaad, meer licht is hier gewenscht.

Onze Kerkeraden zullen moeten weten, hoe met deze georganiseerde bezwaarden te handelen. Natuurlijk zal elk geval, ieder afzonderlijk moeten worden behandeld. Maar als de Bond van bezwaarden zich officieel en duidelijk uitspreekt, zegt dat toch ook iets voor elk afzonderlijk geval.

In „De Bazuin” schrijft Prof. Bouwman:

Het doel van den Bond is dus allereerst om een band te vormen tusschen de bezwaarden. De beweging moet levendig gehouden. Er moet druk geoefend worden om de stemming in de Gereformeerde Kerken te bewerken. De onrust moet levendig gehouden worden, en een verkeerde voorstelling in de hand gewerkt, opdat de kring die zich om Dr. Geelkerken schaaft groter wordt. De heeren willen een organisatie bewerken in de Gereformeerde Kerken, die als een splitszwam werkt, en waardoor Dr. Geelkerken en zijne vrienden invloed kunnen uitoefenen in die kerken. Een edel doel, voorwaar.

In de „Geref. Kb. van Amsterdam-Zuid” spreekt de heer Ebling over de „schijngeestalten”, doelende op de organisaties van bezwaarden, die haar eigen loon telkens en telkens veranderen. Om te lezen we:

Bij dat nobel werk zal dienst doen een commissie van voorlichting, waarvan de voorzitter is (voorzitter dus van het comité van voorlichting bij den bond van „bezwaarden”) de man, die al maandenlang als een der allerheftigste tegen de Asser vergadering optornende opposanten bekend staat. De man, die vast overtuigd is, dat de Synode ongelijk heeft, ja, min heeft gehandeld en onnoozel, en oppervlakkig, en lichtinnig, en — enfin, enzovoort! Deze bezwaarden, die naar hun naam, zonder aanhalingssteekens, te oordeelen, gedrukt worden door een pijnlijk gevoel van onbevredigd zijn, wogens de leiding hunner kerk, gaan de voorlichtingshulp inroepen van den tegenstander hunner kerkgemeenschap. Deze bezwaarden, die tot hoofddoel zeggen te hebben: het bevorderen van het herstel der eenheid, der eenheid dus met de in Assen vergaderd hebbende Gereformeerde Kerken, deze bezwaarden — eenheidszoekenden — vragen bij dat streven de voorlichting van hem, die het onderstelde aanhooren der synodale vermaning tot hen gericht reeds beantwoordde met het korte afscheid: „ik heb het voorrecht u te groeten”. — Is dit een bond, waarin bezwaarde leden der Gereformeerde Kerken (gewoon kerkverband) kunnen plaats nemen? Leden, die al hebben ze dan grootere of kleinere bezwaren tegen som-

vol gif zit”. Verder werd, misschien met wat te veel vertoon van geleerdheid, het geheele boekje van Batelier van stukje tot beetje uiteengerafeld. De Leidsche hoogleeraar Rivet was over deze weerlegging zoo verrukt, dat hij aan Voetius schreef: „de scherpe angel bij de bestrijders (der Gereformeerden) is voor goed afgestompt”. Maar die bestrijders gaven het toch niet op. Naeranus, die natuurlijk ook menige veer had moeten laten, publiceerde in 1636 een Propulsatio contumeliarum, d.w.z. Verweer tegen de smaadredenen; en ook Batelier schreef, nog steeds naamloos, een Confutatio (weerlegging).

Voetius liet de beantwoording dezer geschriften over aan zijn leerling Schoock, die, zooals wij reeds gezien hebben, ook tegen Jansenius voor hem in het krijt trad. Op het scherpe tegenschrift, dat Schoock in Mei 1637 in het licht gaf, bleef men natuurlijk van Remonstrantsche zijde het antwoord niet schuldig. Zoowel Batelier zelf als de Amsterdamsche predikant Niellius en Episcopus, die thans hoogleeraar was aan het Remonstrantsche Seminarium, gingen hem te lijf, wel wetende dat zij, in hem, Voetius troffen. Ten slotte antwoordde Schoock hun met een Claere ende oprechte ontdeckinge der (zoo)genaemder Remonstranten leugenen en lasteringen. Een Jer boekjes van Batelier werd te Utrecht door den Magistraat verboden.

Voetius heeft zich buiten dezen pamflettenstrijd gehouden. Maar wel schoot hij nog een pijl op de Remonstranten af, door een brief van een Sociniaan uit het Latijn te doen vertalen en, voorzien van aantekeningen van zijn hand, te Utrecht op verschillende plaatsen te doen aanplakken. De zaak was deze. Een uit Polen verdreven Sociniaansch predikant, zekere Sartorius, had in Den Haag Uytenbogaert bezocht en van dit onderhoud verslag ge-

mige Assen behuuten, zullen toch niet willen heulen met vijanden hunner kerk?

Neen, wij blijven gelooven, dat van de „verspreide wonende bezwaarden“, die blijkens art. 3 b, als leden van den bond gewenscht worden, slechts heel weinigen zullen toetreden. Indien ze ten minste goed inzicht hebben in den aard, dezer organisatie en den waren aard van het „bezwaard-zijn“ met aanhalings-teekens.

Zelf merkte ik op in „De Hazuin“:

Er zijn ook „bezwaarden“, die met hun kerkeraad nog geen enkel woord gewisseld hebben om te vertellen welke bezwaren zij hebben en waarom; die op een opmerking van den kerkeraad, dat zij hun bezwaren dan maar eens noemen moesten, opdat het hen kon gehandeld worden, zegenen als het graf en die voor deze totale verwerping van al de adviezen van de H. C. v. d. Brink e.a. gehonoreerd zijn met een benoeming in een bestuursfunctie in den bond der bezwaarden of in een of ander bezwaarden-lichaam voor geldverkrigging enz. Men kan dus de herhaalde adviezen van de v. d. Brink in den wind slaan — en toch bestuurlijk bij hem worden. Wel een bewijs, dat die adviezen, om den kerkelijken weg der liefde en der gehoorzaamheid te bewandelen niet in alle gestrengheid worden gehandhaafd. Hetgeen trouwens al lang bekend was.

En ook:

Voorts is het ietwat buitengewoon dat „bezwaarden“ zich weer eens organiseren en publiceeren, dat ze bestaan, terwijl alles en nog wat wordt meegedeeld — behalve: welke bezwaren men heeft (gemeenschappelijk).

Buitengewoon is ook, dat in dezen kring een broeder, die nog nooit officieel eenig bezwaar geformuleerd heeft, en die een belofte, dat men wel nader zijn bezwaren hooren zou, nog steeds onvervuld liet, nu ineens tot voorlichting aangewezen wordt, en in een daartoe opgerichte commissie zitting neemt.

In verband met de poging van Mr. Knibbe (door hem zelf meegedeeld) om door een ander reglement in te dienen, den eersten opzet (een oorsprongverklaring aan de Geref. Kerken) te verhinderen, en met zijn mededeeling, dat men over zijn formulering van doel en standpunt van den Bond nog niet een beslissing nam, schreef ik ook nog:

Indien het dus aan de leiders van de Ned. Geref. kerken ernst is, dan zullen ze dit concept (het concept-reglement van Mr. Knibbe) onaannemelijk moeten verklaren. Mr. Knibbe's verklaring, te Leiden afgelegd, zie boven, doet dan weer verwachten, dat hij binnenkort zich uit de beweging terug zal trekken. En over deze daad zou ik me zoo verblijden, dat ik nu verder alles, wat ik tegen dit reglement heb, maar laat rusten.

Intusschen is het leerzaam, te bedenken, dat wel in de krant gezet is, dat er weer een Bond was, etc., maar dat uit de mededeelingen van Mr. Knibbe blijkt, dat er nog maar geen zakelijk reglement is. Minder parlementair gezegd, betekent dit, dat de Bond er eigenlijk nog niet is, teminate niet als heusche bond, en dat er nog over hem geëlaboreerd wordt. Ook blijkt, dat men in een commissie van voorlichting kan zitten, als men met de medeleden nog principieel verschilt ten aanzien van de fundamentele vragen, waarover de voorlichting geschieden moet. Elke week blijkt duidelijker, dat het gemis aan een positief gemeenschappelijk uitgangspunt zich wrekt. Het is al duizendmaal gezegd. En een praematur persbericht omtrent de gehoorde van een kindje, dat nog niet geboren is (zoals uit de mededeelingen van Mr. Knibbe blijkt) kan niet verhinderen, dat dit groote gebrek doorzichtig is.

daan aan een vriend te Klausenburg in Zevenburgen. Deze brief was echter den Vorst van Zevenburgen in handen gekomen, en deze stelde er de Staten, en ook Voetius, mede in kennis. Daar uit den brief kon worden afgeleid dat de Remonstranten den Socinianen gunstig gezind waren, ging Voetius in het begin van 1639 tot de publicatie over. In denzelfden tijd liepen er geruchten, dat de Socinianen, nu hun het verblijf in Polen onmogelijk werd gemaakt, zich hier te lande zouden vestigen, en de Staten van Holland namen dan ook maatregelen om dit te beletten. Het was natuurlijk voor de Remonstranten niet aangenaam om verdracht te worden van sympathie voor deze „abominabele secte“, zooals de resolutie der Staten haar aanduidde, wier aanhangers zoowel de Drie-eenheid als de Godheid van Christus loochenden. Uytlenbogaert haastte zich dan ook een Naorder Openingh uit te geven, waarin hij zich verdedigde en daarbij opmerkte, dat men hem toch niet kwalijk kon nemen dat hij Sartorius beleefd te woord had gestaan. De Socinianen kwamen niet, en de zaak bloedde hiermede dood.

Ondertusschen hadden de Remonstranten zich bezig gehouden met het opstellen van een Catechismus, die in 1640 het licht zag. Voetius was door zijne antecedenten als vanzelf aangewezen om eene weerlegging daarvan te geven.

Hoogleeraar en Predikant

De Utrechtsche stedelijke regeering was blijkbaar gelukkig geweest in de keuze van het zestal mannen van wetenschap, dat zij aan de nieuwe Doorluchtige School had verbonden. De studenten stroomden toe, en daarom besloot de Vroedschap reeds in het tweede jaar na de opening het verzoek tot de Staten van Utrecht te richten om aan de jonge stichting het jus promovendi te verleenen.

Laat Nederland nog wat geduld hebben.

Wij kunnen den kerkeraad van Leiden danken voor zijn publicatie. Ze geeft ons een inzicht in de wijze, waarop persberichten gefabriceerd worden, die den indruk vestigen, dat er al weer heel wat te doen is, terwijl men over het wezen van wat er dinnal te komen, nog praten moet. Want tot het wezen van een bezwaardenbond zal toch wel behooren de kennis van het wezen van de bezwaren. Deze ontbreekt den bond nog, al is hij reeds opgericht en met een bestuur verrijkt. En met onderscheidene secties en commissies.

Gezegd de synode, die alleen publiceert, als er weer iets klaar was.

De Brussaard.

De verklaring van de J. C. Brussaard, waarbij deze uitspraak, zich te voegen naar den wensch der generale synode, en de daaruit volgende conclusie, dat hij voor het predikambt in de Geref. Kerken te behouden viel, heeft veel penen in beweging gebracht. Enkele persstemmen volgen: Sprekende over de classis Haarlem zegt Prof. Kuyper in „De Heraut“:

Ze is op de verschillende beschouwingen, die de Brussaard gaf over de kerkrechtelijke procedure, enz., terecht niet ingegaan, omdat deze hier niet aan de orde waren. Zelfs zou het o.i. juist zijn geweest, indien de Brussaard in zijn antwoord op de vraag der Synode deze beschouwingen achterwege had gelaten. Ze waren hier niet aan de orde. Waar het uitsluitend en alleen op aankwam, was, of de Brussaard de aanvankelijk bij hem bestaande bezwaren thans na het antwoord der Synode weggeworpen achtte en daarom zonder voorbehoud zich voegen kon naar de beslissing der Synode inzake Gen. 2 en 3 en in dien zin ook ter grondslag zou leggen aan wat hij in dezen zou leeren. In dat opzicht nu was het antwoord van de Brussaard metterdaad bevredigend en dit zal niet alleen de Classis Haarlem maar ieder, die dit vernomen heeft, met blijdschap en dankbaarheid vervullen.

De heer Fr. Kuyper in de „Hilv. Kb.“ het classicaal besluit vernemend, zegt:

We kunnen ons voorstellen, dat, na dit besluit, de vergadering van heeler harte Psalm 149:3 zong. Gaarne hadden we medegezongen.

De P. v. Dijk merkt op in het „Zeeuwsch Kerkblad“:

Eerlijk gezegd, hadden wij het na het hoogstaand debat dat tusschen Prof. Ridderbos en de Brussaard gevoerd was, als de eenig mogelijke consequentie gedacht. Het was zeer duidelijk, dat de bezwaren van de Brussaard, in de uiteenzetting van Dr. Ridderbos zoo niet geheel weggeworpen dan toch tot zulke geringe proportiën teruggebracht waren, dat er geen redelijke grond overbleef om nu nog uit de Geref. Kerk weg te gaan en zich te voegen bij de Ned. Geref. Kerken der uitgetreden. We zijn verheugd en danken er God voor, dat de Dr. bij ons blijft; en om hemzelf, die vele jonge predikanten aan zijn persoon wist te verbinden, en om Assen. Victorie-geroep blijve verre van ons, doch na de sonder wolken, die hij het telkens uitreden van anderen, zich samenpakten boven onzen Kerkelijken hemel, is dit een verheugelijke lichtstraal.

Dezelfde zegt ook nog:

Bovendien wij weten, dat geheel onjuist is, wat een dagblad schreef:

„Algemeen werd de belangrijkheid van de beslissing gevoeld. Met een der voormannen van de bezwaarden was een compromis getroffen“.

Er is van een compromis hier absoluut geen spreke.

en haar alzoo tot Universiteit te verheffen. Zonder eenig bezwaar werd dit verzoek toegestaan. Op Woensdag den 16den Maart 1636 werd de Utrechtsche Hoogeschool ingewijd, doch den daaraan vooraanstaande Zondag werd zij in de Domkerk Gode opgedragen, waarbij Voetius eene leerrede uitsprak, naar aanleiding van Lucas 2:46. Aanmerkelijk uitgebreid, heeft hij haar doen drukken — op „aanspreken“ van den magistraat —, onder den titel: Sermoen van de nutticheydt der academien ende scholen, mitsgaders der wetenschappen ende consten, die in deselve gheteelt werden; als bijlage voegde hij er aan toe een zeer verdienstelijke lijst van alle academies in Christenlanden.

Ofschoon hoogleeraar, bezat Voetius nog niet zelf den dokters-titel. Om dezen te verwerven reisde hij in den zomer van 1636 naar Groningen, waar zijn geliefde leermeester Gomarus toen professor was. Zonder eenige verdediging van stellingen of andere ceremoniën, dus feitelijk honoris causa, werd hij er met de waardigheid van doctor in de theologie bekleed. Omstreeks dien tijd — het juiste tijdstip schijnt onzeker — maakte hij eveneens een reis naar Engeland, in gezelschap van zijn oudsten zoon Paulus. Hij bracht er tien dagen door, en zal er ongetwijfeld een levendigen indruk hebben ontvangen van het streven der hem geestverwante Puriteinen.

In het voorjaar van 1637 zag Voetius zijne werkzaamheden als hoogleeraar belangrijk verlicht, doordat hij als ambgenoot naast zich kreeg den uit Franeker overgekomen professor Meinardus Schotanus, die de exegese van het Oude Testament op zich nam. Drie jaren later kwam als derde in de theologische faculteit de Middelburgsche predikant Carolus de Maets, voor de uitlegging van het Nieuwe Testament. Schotanus overleed reeds in 1644 en werd vervangen door Johannes Hoorn-

Niet omdat Assen wat water in zijn wijn deed, maar omdat Assen op de belangrijkste punten de bezwaren van Brussaard heeft weggeworpen, heeft Bloemendaals pastor verklaard: „Ik sta aan de zijde van de Synode“.

De Hey meent in hetzelfde orgaan:

Ook al is het dat we niet instemmen met alles wat de Brussaard hierin verklaart, nochtans zijn we verheugd met zijne overigens zeer duidelijke verklaring.

Ook herinnert hij aan een uitslating van de v. d. Brink en de Buskes. Eerstgenoemde heeft gezegd:

Indien de Brussaard, wat van hem verwacht mag worden, getrouw blijft staan op het standpunt dat hij van meet af innam en waarvan hij op de Classis Haarlem aanvankelijk zoo beslist getuigenis gaf, dan kan zijn schorsing en afzetting niet uitblijven. De kloof tusschen hem en Assen is niet te overbruggen, ook niet door mooie woorden.

En wat de Buskes betreft, deze had gezegd:

dat het groote bezwaar van de Brussaard onmogelijk kan weggeworpen zijn, n.l. door het antwoord van Prof. Ridderbos, en dat de poging om de Brussaard voor Assen te winnen mislukt is.

Waarop de Hey besluit:

Die poging zou mislukken!

En nu is toch die poging gelukt.

De Scheele zegt in de „Goudsche Kerkbode“:

Ook wij zijn verblijd door dezen uitslag; immers indien het mogelijk is, behouden wij gaarne wat bij ons hoort. De gedeeldheid in onze dagen is toch al zoo groot. Deze zaak heeft, Gode zij dank, niet geleid tot een breken met het kerkverband.

„De Overtoomsche Kerkbode“, die ik anders geregeld ontvang, kwam deze week niet in mijn bezit. Daarom moet ik me vergenoegen met de uit het „Handelsblad“ geputte mededeeling, dat de Buskes den moed heeft de classis Haarlem te beschuldigen van oneerlijkheid (streng tegenover den een, mild tegenover den ander, i.e. de Brussaard). Hij heeft zoo voor zichzelf en tegelijk meisen voor Nederland uitgemaakt, dat hier „kerkelijke politiek“ in het spel is.

Het is toch eigenlijk brutaal, dit te durven zeggen. Wij zwijgen over het feit, dat de Buskes wel wat dichter bij zijn huis blijven kan als hij vermaningen tegen „kerkelijke politiek“ uitspreiden wil, het gesol met de telkens gevarieerde bezwaardenformaties en de aldoor opschroevende reclame zijn er treurige staaltjes van. Wij zwijgen er over, omdat de politiek van de Geref. Kerken die van de Geref. Kerken niet verontschuldigen kan, (als zij niet deugt), en ook, omdat „politiek“ niet een leelijk woord behoeft te zijn.

Maar wij constateeren alleen, dat het een onedel bedrijf is; de bezwaarden zoet te willen houden door verzwijging of verdoezeling van het feit, dat de Brussaard wel heeft geteekend wat niemand der thans uitgetreden predikanten wilde teekenen, dat de Brussaard een streep heeft gehaald door de meeste kolommen van de pers van de Geref. Kerken en dat iedere kerkelijke handeling alleen rekenen mag met wat iemand ten slotte definitief als zijn oordeel publiceert.

Dit draaien om de waarheid heen maakt den indruk van bezwaarden-politiek, de feiten verbergen, om niet te belijden, dat men veroordeeld is door een, van wien het eerst heette: de classis blijft natuurlijk strak en stijf op haar stuk staan...

beek, die Voetius' leerling was geweest en tien jaren later naar Leiden vertrok om daar de plaats van Trigland in te nemen. Hem volgde Matthias Nethenus. De Maets stierf in 1651. Het duurde ruim een jaar eer in de door zijn dood veroorzaakte vacature werd voorzien door het optreden van twee Utrechtsche predikanten, Gualterus de Bruyn en Andreas Essenius, beiden voormalige discipelen van Voetius, van wie de eerstgenoemde echter na enkele maanden stierf. Met al deze ambtgenooten leefde Voetius in volmaakte harmonie: zij waren eens geestes, en toen hij in Mei 1659 het derde deel zijner Disputationes aan zijne toenmalige medehoogleraren, Hoornbeek, Essenius en Nethenus opdroeg, verklaarde hij dan ook met groote dankbaarheid, dat tot op dien dag over geen enkel punt eenige oneenigheid tusschen hem en zijne collega's in de theologische faculteit was voorgekomen.

Was dus zijn taak aan de Universiteit minder zwaar geworden, in een ander opzicht waren zijne bezigheden vermeerderd. Bij de komst van Schotanus namelijk, was hij met dezen tot predikant bij Utrechts kerk beroepen, om gezamenlijk de zesde predikantsplaats te vervullen. Het spreekt, bij een karakter als dat van Voetius, van zelf, dat hij ook bij de vervulling van de plichten, die dit ambt hem oplegde, met de grootste nauwgezetheid te werk ging. De kerkeraadsvergaderingen woonde hij getrouw bij; gedurende de eerste vier jaren, waarin er zesenzeestig werden gehouden, ontbrak hij nimmer. Gedurende zijn langen diensttijd zag hij het aantal predikanten verdubbelen en vond hij onder deze ambtgenooten steeds meer zijner voormalige discipelen, zoodat hij in den Utrechtschen kerkeraad als het ware een geestelijke lijfwacht vond. Ook den predikdienst nam hij trouw waar, en was er een collega ziek of door iets anders verhinderd, men wendde zich tot Voetius: „hy was altyd het

B.
Tegs
inzake
voors
hereen
hebben
(Prof.

De
verst
onke
tenge
ten
kerke
het
he
on
sch
nen
ruime
kan
hij
hetwi
miste
schor
En w
op zij
zou h
ter zi
In d

Een
zoude
kerke
meere
daad
In d
Dijk:

Wal
spreki
en al
van e
pathie
Doc
— leg
Daa
van e
Kerk
te ma
Voo
in mo
die ze
wijze.
Ze
beled
dient
of er
saard
confer
te stic
dan
Er
gezegd
lijke ge
die ob
Zal
blijven
Kerken
weggel
en aan
den ve
een m
Geref
En de
Over
beslote

plecht-an
zoo getu
aanneme
aan de c
van wie
beweegly
voorbere
in geval
voorbere
en ieder
melijk in
het boek
der gem
ook aan
lega's wa
wys van
kleinste l
beurde w
zien, zich
Springwe
bedagt i
jarige kir
beginselen
vertellen
door zulk
Maandags
technisatie
worden. I
Utrecht
Voetius' e
onderricht
in 1640 e
den Cal
zijn leerlij
in het li
boekje va
de laatste

De hereenigings-gedachte van Ds Brussaard.

Tegelijk met de beschikking der classis Haarlem inzake Ds Brussaard's kerkelijke positie, viel zijn voorstel, om stappen te doen in de richting van hereeniging met degenen, die de Geref. Kerken hebben verlaten. Hierover spreekt „De Heraut“ (Prof. Kuiper) als volgt:

Ds Brussaard meent bijkaar, dat er alleen misverstand in het spel zijn en zeker zal niemand ontkennen, zooals Prof. Ridderbos het uitdrukt, dat tengevolge van allerlei misverstand sommigen zich ten heele of ten halve aan de zijde van de Geelkerken scharen, die zoodra ze doorzagen, waarom het eigenlijk gaat, niet zonden aanzien zich van hem af te wenden en zich te stellen aan de zijde onzer kerken. In zoverre de correspondentie tusschen Ds Brussaard en Prof. Ridderbos gevoerd, dienen kan om zulke misverstand uit den weg te ruimen, zullen we dankbaar zijn. Ds Brussaard zelf kan daartoe medewerken juist om den invloed, dien hij in den kring der bezwaarden heeft. Maar we betwijfelen niet Prof. Ridderbos of van zulk een misverstand ook bij Dr. Geelkerken zelf en de geschorste of afgezetste predikanten sprake kan wezen. En we zouden zeker niet gaarne willen, dat de bronke op zijn lichtst geheeld of overpleist werd, want dan zou het gevaar, dat onze Kerken bedreigde, nog grooter zijn.

In de „Hilv. Kerkb.“ zegt de heer Fr. Kuiper:

Een algeheele herstelling verwachten wij niet en zouden wij niet wenschen. Om tot de Gereformeerde kerken te behooren, moet men inderdaad Gereformeerd wezen en wij betwijfelen wel eens of dit inderdaad het geval is.

In de „Zeeuwsche Kerkbode“ meent Ds P. van Dijk:

Wat Ds B.'s voorstel betreft, om een samenspreking te houden met de bezwaarde, geschorste en afgezetste broeders om te trachten tot herstel van de breuk te komen, ook wij staan daar sympathiek tegenover.

Doch ook — temminste wat de afgezetten betreft — legelijklertijd zeer sceptisch.

Daar zien we alleen eenig resultaat in, wanneer van sloude aan, van de zijde van de Ned. Geref. Kerk alles nagelaten wordt om de scheur nog grooter te maken.

Voorloopig zou er dan in ieder geval een status-quo in moeten treden, waarbij de Ned. Geref. Kerk blijft die ze is en geen propaganda voert voor haar zienswijze.

Ze kon dan dien tijd tot de Synode van Groningen besteden om op de basis van de gevoerde correspondentie Brussaard-Ridderbos eens ernstig na te gaan of er niet veel meer reden is, zich gelijk Ds Brussaard, die toch ook niet de eerste de beste is, te conformeren aan Assens besluit en, dan een e-geen kerk te stichten op een negatieve basis die geen andere is dan „niet-Asken“.

Er is in het begin van het conflict menigmaal gezegd: „Breng de zaak uit de sfeer van persoonlijke gevoeligheden over naar een meerdere vergadering die objectief zal kunnen oordeelen.“

Zal er een einde komen — wat we nog willen blijven hopen, en waarom we ook in onze Geref. Kerken nog blijven bidden — dan moet het conflict weggehaald worden uit de sfeer van verdachtnaking en aantijging, en zal — gelijk Brussaard's debat met den verlegenwoordiger van de Synode deed zien — een meer objectieve taxoering van de uitspraken der Gereformeerde Kerken bij hen noodzakelijk zijn.

En Ds Hey merkt in hetzelfde orgaan op:

Over het slagen van die pogingen, wanneer daartoe besloten wordt, maken we ons geen illusies.

plecht-anker, en ooit quam men hem te onpasse“, zoo getuigde zijn lijkredenaar Gentman. Wij mogen aannemen, dat Voetius' prediking voldaan heeft aan de eischen, die hij zijnen studenten voorhield, van wie hij „welbepaalde, nette, welsprekende, beweeglijke en krachtige predicates“ verlangde. Onvoorbereid naar den kansel te gaan, uitgezonderd in geval van nood, achtte hij God verzoeken. De voorbereiding moest bestaan in gebed en studie, en ieder dienaar des Woords behoorde voornamelijk in drie boeken te studeeren: Gods Woord, het boek zijner eigene conscientie en het boek der gemeente. Met grooten ijver wijdde hij zich ook aan de catechisatie. Met zijne andere collega's was hem opgedragen het catechetisch onderwijs van de weezen, en hij onderrichtte daarbij de kleinste kindertjes „nederig en familiaer“. Het gebeurde wel eens, dat vreemdelingen, die hem wilden zien, zich naar het oude Regulierenkerkje aan den Springweg begaven, en dan vonden zij daar „een bedaeft man, staende onder veel min als twaalfjarige kinderen“, in allen eenvoud hun de eerste beginselen inprentende. Wat men wel heeft willen vertellen van Voetius' onaangenaam karakter, wordt door zulke trekjes weerlegd. Voorts hield hij des Maandags en Dinsdags in de Sint Pieterskerk catechisatie voor meergevorderden, die druk bezocht werden. Er werd zelfs beweerd, dat velen zich te Utrecht kwamen vestigen, alleen ter wille van Voetius' catechetisch onderwijs! De inhoud van dit onderricht is ons niet onbekend. Voetius zelf gaf in 1640 een boekje uit met enkel Vragen over den Catechismus, zonder antwoorden, maar zijn leerling, Cornelius Poudroyen, zond ze in 1653 in het licht met de antwoorden erbij. Van dit boekje verschenen in acht jaar tijds vier drukken; de laatste, van 1661, is door Voetius nog eens

We kunnen wel vermoeden, hoe deze verklaring van Ds Brussaard in den kring van het „Hersteld Kerkverband“ zal ontvangen worden. Die ontvangst zal niet vriendelijk zijn.

Dalton en religie.

„Het Algemeen Weekblad“ geeft dit artikel van A. Boining:

Moet ook bij ons godsdienstonderwijs een der moderne onderwijsstelsels toegepast worden?

De kwestie is reeds nu en dan ter sprake gekomen, o.m. op het Amerstoortsche Congres van den Protestantenvond en op een Noord-Hollandsche predikantenvergadering.

In Gronoelo wordt het Daltonstelsel bij de catechisatie toegepast.

Een onzer groote bladen bevatte daar onlangs mededeelingen over.

In het nieuwe werk van A. J. Lynch „The Rise and Progress of the Dalton-plan“ wijst de schrijver op een boekje van Miss Hetty Lee, M. A. waarin deze betoogt dat bij het godsdienstonderwijs van thans dezelfde methode moet toegepast worden als in de scholen der moderne opvoeders, n.l. het Daltonstelsel.

Men weet dat dit stelsel tot het zelf verwerven van kennis en inzicht wil aansporen en lust tot dien arbeid wil geven.

Miss Lee heeft een groot aantal „taken“ (assignments) opgesteld. De leerlingen moeten binnen een bepaalden tijd deze taken afmaken. Hier volgt een „taak“:

1. Schrijf het eerste hoofdstuk van het boek Amos over. Maak een kaart en teeken daar alle plaatsen op, die daarin genoemd worden.

2. Hoe zag het boek Amos er uit, toen 't voor 't eerst geschreven werd? (Hierbij en bij de beantwoording van andere vragen kan het boek „The Making of the Bible“ gebruikt worden.)

3. Wat kunt ge vertellen van het dagelijksch leven van Amos?

4. Welke merkwaardige dingen en geluiden zag en hoorde Amos in zijn eenzaam leven. Waarvan herinnerden deze hem?

5. Bekijk de platen van de heuvelen in de nabijheid van de geboorteplaats van Amos en van Hebreuwsche schrijvers en beschrijf dan eens een dag in het leven van Amos, zoo als ge meent dat hij zou kunnen doorbrengen.

6. Maak een kaartje en geef daarop aan: het dorp Tekoa, de stad Jeruzalem, waar Amos zijn hout ging verkoopen, de groote weg van Juda naar Israël, waar hij langs trok, de Israëlietische steden Samaria en Jizreël, die hij bezocht.

7. Bekijk de plaat van de stad Samaria. Hier zag Amos arme menschen in nauwe straten en rijke lieden, die in prachtige paleizen woonden.

8. Aan welke slechte daden maakten de rijken zich schuldig?

9. Elk jaar vierden de rijken van Israël feest en kwamen zij te zamen ter bedevaart in Bethel en Gilgal. Teeken deze plaatsen op je kaartje.

10. Wat zag Amos dat deze rijke lieden deden zelf toen zij God aanbaden te Bethel en Gilgal?

11. De rijken van Israël meenden dat alles in orde kwam omdat zij tot God baden, ofschoon zij wrede en onrechtvaardig waren. Wat dacht Amos dat met hen allen zou gebeuren?

12. Vertel in je eigen woorden hoe Amos zijn kudde verliet en een profeet en prediker werd.

13. Amos trok door het land Israël zijn boodschap predikend. Wat hield deze in?

14. Ten slotte kwam Amos tot de vergaderplaats der rijken in de stad Bethel. Maak een kaartje en teeken daarop zijn reis van Tekoa.

15. Welke boodschap bracht Amos te Bethel?

16. Wie was priester in Bethel en wat deed hij?

17. Lees na wat er te Bethel gebeurde. Schrijf dit op in den vorm van een scène uit een drama.

18. Men meent dat Amos door de rijken naar zijn

geheel overzien en verbeterd, en daarvan is in 1891 door Dr A. Kuiper een herdruk bezorgd. De vragen en antwoorden in deze Catechisatie, over de leere des Christelijken Catechismi zijn door toevoeging van de letters a, b, c en d in vier rubrieken verdeeld: a en b duiden aan, dat ze bestemd zijn voor eerstbeginners, terwijl de met c en d geteelde voor meergevorderden bestemd zijn. Wie de 800 compres gedrukte bladzijden van dit klein-octavo boekje had doorgewerkt, mocht een wel onderlegd belijder heeten. Reeds in Voetius' dagen is met dit boekje de spot gedreven, en later is dit zelfs van hooggeleerde zijde herhaald. Men wees dan op een vraag als deze: „Voeght het wel, dat de ouders op den Vastelavont pauskoeken bakken?“, en men vergat dat er bijstond „volgens het oude gebruik“. Waar onze vaders alles deden om de Roomsche feestdagen uit ons volksleven te doen verdwijnen, was een dergelijke vraag niet overbodig. Dr Kuiper heeft in de voorrede voor zijn uitgave er met nadruk op gewezen, dat dit boekje thans niet meer als leerboekje zou kunnen gelden (trouwens, ik vermoed, dat Voetius zelf de met d gemerkte antwoorden, waaronder er zijn, die meer dan vijftig regels tellen, niet van buiten liet leeren), maar dat wij er in kunnen vinden „wat al dan niet in de Gereformeerde lijn ligt“.

Uit de eerste jaren van Voetius' Utrechtschen tijd dagteekenen nog enkele Hollandsche boekjes. In 1640 verscheen een boekje tegen de aflaten door paus Urbanus VIII aan de Roomsche-Katholieke Nederlanders toegezegd. In 1642 voorzag hij den nieuwen druk van het door den Zwolschen predikant Schuttenius uit het Engelsch vertaalde werkje van Lodewijk Bayly, De Practijcke ofte Oefeninge der Godsaligheydt, met

dorp werd teruggedreven en daar het boek schreef. Waarom zou hij dat geschreven hebben?

20. Schrijf de verzen over die je 't mooiste vindt in het boek Amos en leer deze van herten.

21. Indien Amos in ons land kwam, wat zou hij dan zeggen van ons volk en onze steden?

Miss Lee verkaart in haar werkje over het Daltonstelsel in het Godsdienstonderwijs dat de methode door haar met zeer veel succes is toegepast.

Los van de kerk.

Ds H. Bakker zegt in „De Gereformeerde Kerk“:

Ik las bijv. in de „Reformierte Kirchenzeitung“ onder „Verscheidenheden“, hoe de „Welt am Abend“ na de Paaschdagen zich de volgende ontboezening veroorloofde: „De dagen van de inzegening hebben ons weer eens aangeleerd, hoe vele arbeiders-ouders hun kinderen nog confessioneel besmetten laten. Wat zou het zijn, wanneer men deze dwaze en lafe ouders eens vooral brandmerkte! Ik roep u op tot een kerken-boycot! De vereniging van proletarische vrijdenkers moet een eenvoudig spelde uitgeven, verkoopprijs ongeveer 20 pfennig, ten bate van de „Kirchenaustrittsbewegung“ (d.i. een beweging om de kerk te verlaten), misschien slechts met de woorden: Weg met de Kerk! Zulk een spelde zal slechts in de arbeiders-organisaties tegen bewijs van „Kirchenaustritt“ worden uitgereikt. En de dragers hebben de verplichting, alle collega's en partijgenooten, die dit spelde nog niet dragen, het leven zoo zuur mogelijk te maken door spottend en grappen, maar ook op ernstige wijze. Ze moeten niet met hen „kneipen“ (d.i. een glas bierdrinken), niet uitgaan, niet vriendschappelijk omgaan! De druk van miljoenen vrijdenkers in Duitschland moet, goed georganiseerd, zoo sterk worden, dat zich geen arbeider of meer aan onttrekken kan. Op die manier kan men een campagne van een maand ondernemen, om die eventueel na zekeren tijd te herhalen.“

Wat tot troost bij zooveel ongelooft-harstocht dienen kan, is wel dit: blaffende honden bijten niet. Maar nog veel meer, dat de godsdienst onuitroeibaar is. Het „semen religionis“, de godsdienst, overblijft van het goddelijk beeld dat de mensch eenmaal droeg, lart ook den meest verwaten vrijdenker in zijn vervolggewaanzin.

Wan juist uit de rijen der vrijdenkers zelve komt de religie steeds weer naar voren treden. Büchner, de bekende materialist, stichtte in zijn dagen den „Bond van Vrijdenkers“; naderhand werd deze bond ongedoopt in „Bond voor Geestesvrijheid“. En nu, Mei van het vorige jaar, proclameerde de redacteur van het tijdschrift van dezen bond een nieuwen godsdienst, de menscheitreligie. Arme vrijdenkers, beproefte fanatici! Zoo kankert het kwaad tot in uw minnendste mannen voort. Immers, de godsdienst is het kwaad!

La Cause.

In de „Herv. Kb. v. Den Haag“ schrijft Dr v. Gheel Gildemeester:

Wij willen nu iets mededeelen over het ontstaan en de organisatie van die sympathieke beweging onder de geloovige franche protestanten die „La Cause“ genoemd wordt; en ieder weet, dat deze zaak „de zaak“ is van de protestantsche evangelisatie in Frankrijk.

Zij is een zendingsbeweging in de eerste plaats; men moet dien zendingsarbeid organiseren. En later:

La Cause is min of meer een christelijke arbeidsheurs; een instelling waar „vraag en aanbod“ van christelijk werk tot elkaar komen. En opdat er voor een ieder gelegenheid zal zijn zijne krachten op de voordeeligste wijze te ontplooiën, worden er een uitgebreid getal „groepen van actie“ opgericht.

1e. Daar is ten eerste de groep der pioniers. Natuurlijk behooren daar de predikanten bij. Maar

aanteekeningen. Daarin gaf hij blijk van de Hollandsch-Calvinistische nuchterheid tegenover de soms gewaagde beweringen van den, zoo ik mij niet vergis Episcopalschen, Brit: eenne wil ik hier afschrijven: „Men moet wel toesien, dat men ydelick ende periculeuselick in het getal van seven geen mystieke perfectie, of kracht, of bekentnisse en soecke of en stelle“. Met Voetius' correcties beleeft het boekje een aantal drukken. Tusschen deze beide uitgaven valt de Catechisatie over den Catechismus der Remonstranten, die hij op verzoek der Provinciale Synode opstelde en den 23sten Maart 1641 aan de Predikanten en Ouderlingen der Kerken Christi in de provincie Utrecht opdroeg. Aan het slot voegde hij toe Dry Disputatiën: d'Eerste van de fundamentele Articulen ende dwalinghen; d'andere twee van de noodzakelike heyt ende nutticheyt van het leere-stuck van de H. Dry-Eenicheyt. In ongeveer 1000 bladzijden werden hier de Remonstrantsche dwalingen ook in hun verband met de leeringen van Socinianen, Dooperschen en Roomschegezinden, eenvoudig en duidelijk voor Hollandsche lezers uiteengezet.

Zoo trad Voetius bij voortdurend op als een wakker herant voor de Gereformeerde belijdenis en de Gereformeerde levenspraktijk.